

Samiske språkrettigheter innenfor helse- og sosialsektoren med utgangspunkt i retten til tolking

**Av Elisabeth Einarsbøl
Kompetansesenteret for urfolks rettigheter**

Forord

Denne utredningen er kommet i stand etter en forespørsel fra Sametinget i forbindelse med et prosjektlederseminar i Karasjok 9.- 10. desember 2004 med tittelen "Tolking og kommunikasjon". Kompetansesenteret for urfolks rettigheter ble bedt om å gjøre rede for hvilke rettigheter samene har innenfor helse- og sosialvesenet til å bruke det samiske språk i kontakten med aktuelle institusjoner, og særlig hvilken rett samene har til å benytte seg av tolketjenester. Utredningen som er laget av rådgiver Elisabeth Einarsbøl dannet grunnlag for hennes innlegg under det nevnte seminaret.

Magne Ove Varsi
Direktør
Kompetansesenteret for urfolks rettigheter

Innholdsfortegnelse

Innledning	4
Forhistorie	4
Innledning	4
Utviklingen mot Sameloven av 12. juni 1987 nr. 56	5
Rettskilder	6
Oversikt sentrale rettskilder	6
Norsk rett	6
Internasjonal rett	7
Forholdet mellom norsk rett og folkeretten	7
De enkelte språkrettighetene i sameloven.....	8
Innledning	8
Rett til svar på samisk § 3-3.....	9
Retten til tolking, samel § 3-5.....	11
Innledning	11
Nærmere om innholdet i samel § 3-5.....	11
Håndhevelse	14
Norsk rett: I forvaltningen	14
Norsk rett: Ved domstolene	16
Regionalt	17
Globalt.....	17
Ansvarsfordelingen; det økonomiske og det praktiske ansvaret.....	18
Litteratur	19

Innledning

Utredningen skal ta for seg samiske språkrettigheter innenfor helse- og sosialsektoren, med særlig vekt på retten til tolking.

Med *samiske språkrettigheter* menes her retten til bruke det samiske språket muntlig og/eller skriftlig i kontakten med offentlige organer og institusjoner. Det typiske vil være retten til å få oversatt regelverk og skjemaer, og å kunne henvende seg og få svar på samisk overfor aktuelle offentlige instanser. Rettighetsbegrepet i denne sammenheng er knyttet opp til konkrete lovregler og innebærer at en person kan gå til domstolene for å få rettighetene oppfylt. Begrepet rettighet er på denne måten forbundet med en plikt for offentlige myndigheter til å gi borgerne de rettighetene de har krav på.

Utredningen vil ta for seg samenes rett til å benytte sitt språk i kontakten med offentlige myndigheter innenfor helse- og sosialinstitusjonene. Det primære for offentlige myndigheter vil være å legge forholdene til rette for at de aktuelle institusjoner ansetter personell som snakker samisk og har kjenneskap til den samiske kultur. Dernest vil det være et behov for å etablere en tolketjeneste med språkkunnskaper så vel som helsefaglig kompetanse innenfor den sektor der vedkommende tolk skal fungere.

Det norske og det samiske språket skal betraktes som likeverdige og likestilte (samel § 1-5). Med likeverdige menes det at språkene norsk og samisk skal betraktes som jevnbyrdige, med samme krav på respekt og anseelse. Kravet til likestilling innebærer at språkene både formelt og reelt har samme krav på vern mot inngrep. I praksis innebærer dette at de som ønsker det skal få benytte samisk i offentlige sammenhenger, på visse vilkår nærmere nedfelt i samelovens bestemmelser.

Det er ikke omstridt i dag at samene som folkegruppe nyter særlige rettigheter til vern om sin kultur i kraft av å være en etnisk minoritet og et urfolk. Språket er et sentralt kjennemerke for en bestemt kultur, og retten til å bruke det samiske språket i kontakten med offentlige helse- og sosialinstitusjoner er viktig for at den samiske kultur skal kunne utvikle seg og være levedyktig også i fremtiden.

Forhistorie

Innledning

Før det redegjøres for rettighetene knyttet til bruken av det samiske språket overfor helse- og sosialinstitusjoner vil det bli en kortere gjennomgang av utviklingen mot sameloven av 1987. Sameloven hadde opprinnelig ingen bestemmelser om retten til å bruke samisk i offentlige sammenhenger, men fikk bestemmelser om dette gjennom en lovendring i 1990.

Utviklingen mot Sameloven av 12. juni 1987 nr. 56 ¹

Frem til 1960- tallet var samisk stort sett kun et hjelpespråk for skolen. Det var begrensede muligheter for å bruke det samiske språket offentlig, og bruken av språket kunne føre til sanksjoner. ² På denne tiden var det imidlertid sterke internasjonale strømninger som ønsket et styrket minoritetsvern. Dette må ha påvirket holdningene til samene også i Norge. I en anbefaling fra Samordningsnemda for skoleverket i 1948 ble det for eksempel pekt på behovet for etablering av samiske institusjoner innenfor skoleverket og utarbeidelse av samiske lærebøker. ³

I 1956 besluttet Kirke- og undervisningsdepartementet å opprette en samekomité for å utrede samespørsmål. Samekomiteen la frem en innstilling i 1959 som representerte et brudd med fornorskings- og assimilasjonspolitikken. Målsettingen med samepolitikken skulle fra nå av være å styrke den samiske minoriteten økonomisk, sosialt og kulturelt. Blant annet foreslo Samekomiteen tiltak for vern og utvikling av det samiske språket.

Samekomiteens utredning fra 1959 dannet grunnlag for den første stortingsmeldingen om samepolitikken, St.meld. nr. 21 (1962-1963) Om kulturelle og økonomiske tiltak av særlig interesse for den samisktalende befolkning. En sentral målsetting var å skape like muligheter for den samiske og norske befolkning, der også språklige særtiltak ble foreslått brukt for å oppnå likestilling. Det er på denne tiden et fokus på det samiske språket generelt, og særlig på det utdanningspolitiske området.

Sameloven kom til 12. juni 1987 og var et resultat av Samerettsutvalgets første delutredning NOU 1984: 18 Om samenes rettsstilling. Sameloven etablerte Sametinget som et folkevalgt organ for samene, men hadde ingen bestemmelser om rettigheter knyttet til bruken av det samiske språket.

Dagens kapittel 3 ”Samisk språk” ble til som følge av en lovendring i 1990. Den sentrale bestemmelsen for bruken av samisk i helse- og sosialsektoren er samelovens § 3-5. Bestemmelsen gir de som ønsker det rett til å bli betjent på samisk i helse- og sosialinstitusjoner innenfor forvaltningsområdet.

Kapittel 3 i sameloven er basert på Samekulturutvalgets vurderinger. Samekulturutvalget fra 1980 skulle se på tiltak for å styrke det samiske språkets status og muligheter for utfoldelse. Bruken av det samiske språket var i tilbakegang, og det ble antatt at manglende muligheter til å bruke språket i offentlige sammenhenger var et problem. ⁴ Likestilling mellom det samiske og det norske språket stod sentralt i lovarbeidet. Det ble foreslått utvidete rettigheter for visse geografiske områder kalt forvaltningsområdet. I dag er seks kommuner omfattet.

Begrunnelsen for opprettelsen av et forvaltningsområde med utvidete rettigheter var ifølge forarbeidene at de aktuelle kommunene utgjør et sammenhengende samisk

---

¹ St.meld. nr. 55 (2000-2001) kap 7 og 8

Plan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkning i Norge, NOU 1995: 6

² St.meld. nr. 55 (2000-2001) kap 7.2

³ St.meld. nr. 55 (2000-2001) kap 2.8

⁴ Ot.prp. nr. 60 (1989-1990) s 2

språkområde. Det ble argumentert med et særskilt behov i disse områdene for å styrke samisk identitet gjennom å heve det samiske språkets status.⁵

Det samiske språkets betydning for samer i kontakten med helse- og sosialinstitusjoner har vært gjenstand for større utredning først i de senere årene. Den første store utredningen som forsøker å kartlegge samers behov innenfor helse- og sosialsektoren kom i 1995.⁶ Hensikten med utredningen var å sikre samer tilgjengelighet og resultatlikhet ved bruk av helse- og sosialtjenester i hele landet. Denne utredningen vil blant annet forsøke se nærmere på om lovverket i dag sikrer samer rettigheter til å bruke det samiske språket på en slik måte at målene om tilgjengelighet og resultatlikhet kan oppnås.

Rettskilder

Oversikt sentrale rettskilder

Norsk rett

Første del av utredningen vil ta for seg hvilke språkkrettheter som foreligger. I denne delen av utredningen vil sameloven av 12. juni 1987 nr. 56 (samel) stå sentralt. Sameloven inneholder bestemmelser om forholdet mellom brukere av samisk språk og offentlige myndigheter. I sameloven finnes viktige bestemmelser om retten til å henvende seg overfor og få svar fra offentlige myndigheter på samisk. Foruten den generelle regelen om retten til svar på samisk i samel § 3-3 finnes spesielle regler. Disse gir utvidet rett til bruk av samisk overfor offentlige myndigheter hvor det antas å foreligge særlige behov. I dag er disse behovene særlig knyttet til bruk av samisk i rettsvesenet og i helse- og sosialvesenet.

Ved tolking av sameloven vil norsk helse- og sosiallovgivning spille inn for forståelsen. Helse- og sosiallovgivningen inneholder blant annet pasient- og klientrettigheter som vil ha betydning for tolkingen av samelovens regler om bruken av det samiske språket. Prinsipper som retten til nødvendig helsehjelp, undersøkelse ved sykdom, informasjon, kompensasjon og konfidensialitet er noen forhold som samelovens bestemmelser må sees i lys av. Ved forståelsen av prinsippene om pasient- og klientrettigheter kan det argumenteres for at disse best kan oppfylles ved at kommunikasjonen foregår på det språk pasienten/klienten er mest komfortabel med. På denne måten kan det argumenteres for at samisk skal kunne brukes i kontakten med det offentlige helse- og sosialapparatet, også utenfor forvaltningsområdet for samisk språk.

Under den delen av utredningen som omhandler håndhevelse vil forvaltningslovens bestemmelser om enkeltvedtak komme til anvendelse. Forvaltningsloven inneholder blant annet bestemmelser om hvilke hensyn forvaltningen må ta når de gjør enkeltvedtak, og regler for hvordan man kan klage på enkeltvedtaket dersom man mener at forvaltningsrettslige regler er brutt. I denne utredningen vil det være aktuelt å klage dersom man mener at man har krav på bruk av tolk, men blir nektet dette.

---

⁵ Ot. prp. nr 60 (1989-1990) s 5

⁶ Plan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkning i Norge, NOU 1995:6.

Internasjonal rett

Samene er vernet gjennom en rekke internasjonale avtaler som følger av deres status som urfolk og etnisk minoritet. Disse forpliktelsene er nedfelt i en rekke menneskerettighetskonvensjoner og gir samene rett til å utøve sin kultur og næring. De ulike bestemmelsene inneholder ulike formuleringer, som kan gi opphav til ulike tolkninger av hvilke rettigheter som foreligger. Hvilke bestemmelser som påberopes i en aktuell sak kan derfor variere, og hvilke muligheter det er til å nå frem avhenger blant annet av hvor konkrete og spesifiserte de ulike bestemmelsene er utformet. Dette gjør at det er rom for ulike tolkninger av hva som følger av de enkelte bestemmelsene nedfelt i avtalene.

Denne utredningen skal ta for seg samiske språkrettigheter innenfor helse- og sosialvesenet. Av internasjonale forpliktelser som Norge har vedtatt kan i den forbindelse særlig nevnes Europarådets pakt for regions- og minoritetsspråk. I tillegg har vi FN konvensjon om sivile og politiske rettigheter art 27, ILO konvensjon nr 169 om stammefolk og urbefolkninger i selvstendige stater del V om sosial sikkerhet og helse, samt den europeiske rammekonvensjon om nasjonale minoriteter.

Nedenfor blir det en nærmere gjennomgang av noen sentrale bestemmelser i de aktuelle konvensjonene.

Forholdet mellom norsk rett og folkeretten

Utgangspunkt har lenge vært at folkeretten aktivt må gjøres til en del av den interne retten for å kunne legges til grunn der. Det vanligste er å vedta én norsk lovbestemmelse som henviser til konvensjonen og sier at den skal gjelde som norsk rett. Utviklingen de siste ti årene viser imidlertid at det ikke er så stort skille mellom intern rett og folkeretten som et utgangspunkt om at folkeretten må gjennomføres i intern rett skulle tilsi.

Betydningen av skillet mellom de to rettssystemene viser seg ved motstrid mellom en ikke- gjennomført folkerettslig forpliktelse og en opprinnelig norsk lovbestemmelse. Hovedregelen er at den norske lovbestemmelsen ved motstrid går foran. I disse tilfellene vil det foreligge brudd på folkeretten, men ofte uten de store sanksjonsmulighetene. Et unntak fra hovedregelen om at den interne lovbestemmelsen har forrang utgjør de såkalte grunnleggende menneskerettighetene.⁷

I praksis spiller skillet mellom norsk rett og folkeretten, og skillet mellom gjennomførte folkerettslige forpliktelser og ikke- gjennomførte folkerettslige forpliktelser mindre rolle i dag sammenlignet med tidligere. Særlig er dette aktuelt i saker som omhandler menneskerettighetene. Grunnlovens § 110 a om samenes krav på vern om sin kultur, § 110 c om myndighetenes plikt til å respektere og sikre menneskerettighetene og menneskerettighetsloven av 21. mai 1999 nr. 30 er ledd i denne utviklingen.

---

⁷ Hva de grunnleggende menneskerettighetene nærmere består i er imidlertid ikke nærmere klarlagt.

Praksis fra domstolen så vel som forvaltningen viser at folkeretten spiller inn ved tolkingen av norsk rett, både der den er gjennomført i norsk rett og der den ikke er det. Dette viser at det skal en del til før motstrid anses foreligge. I Norge har vi i tillegg et prinsipp som sier at norsk rett forutsettes å være i overensstemmelse med folkeretten. Selv om norsk rett ikke alltid er i overensstemmelse med folkeretten vil presumpsjonsprinsippet ha betydning for tolkingen av om det i det hele tatt foreligger motstrid.

De enkelte språkrettighetene i sameloven

Innledning

Sameloven har bestemmelser i kapittel 3 som handler om retten til å benytte seg av det samiske språket i ulike sammenhenger. Hensikten med bestemmelsene er å bidra til å bevare det samiske språket, en anerkjennelse av at samisk er likestilt med norsk og å legge til rette for de behov som samisktalende har. Som et resultat av dette har loven lagt til rette for bruk av samisk i offentlige sammenhenger.

Utredningens tema er hvilke samiske språkrettigheter som kan hevdes overfor helse- og sosialinstitusjoner. Utgangspunktet for tolkingen er samel §§ 3-3 og 3-5 om henholdsvis rett til svar på samisk og utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren. Begrunnelsen for å gi særlige regler for helse- og sosialsektoren er anerkjennelsen av at det foreligger et særlig behov for å uttrykke seg klart og presist, og viktigheten av å forstå hva som blir sagt.⁸

Retten til tolking overfor helse- og sosialinstitusjoner etter samel § 3-5 er begrenset til *forvaltningsområdet*. Det er imidlertid ingen hindring for at det offentlige legger til rette for at samisktalende også utenfor forvaltningsområdet kan bruke samisk i kontakten med det offentlige. Særlig i helse- og sosialsektoren er det viktig at formidling av informasjon skjer på en betryggende måte, noe som tilsier at det offentlige forsøker å legge til rette for bruk av samisk der det er ønskelig.

I tillegg kan samiske pasienter ha visse muligheter til å kreve å få bruke det samiske språket overfor helseinstitusjoner *utenfor forvaltningsområdet*. Her kommer grunnleggende pasientrettigheter inn til hjelp for de som befinner seg utenfor forvaltningsområdet. For eksempel finnes det bestemmelser om at informasjon til pasienter skal tilpasses mottakerens individuelle forutsetninger, der blant annet språk- og kulturbakkgrunn er nevnt som et relevant hensyn, pasientrettighetsloven av 2. juli 1999 nr. 63 § 5-5 1. ledd.

Retten til svar på samisk og den utvidete retten innenfor helse- og sosialsektoren gjelder innenfor bestemte kommuner. Forvaltningsområdet omfatter i dag Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana og Kåfjord kommune, jfr samel § 3-1 nr. 1, og utgjør kjerneområdene for samisk bosetting i Finnmark i dag.

---

⁸ NOU 1985: 14 s 188

Betydningen av at bestemmelsene er begrenset til å omfatte bruk av samisk innenfor forvaltningsområdet vil bli kommentert der det er nødvendig for redegjørelsen.

Rett til svar på samisk – samel § 3-3

Bestemmelsen i samelovens § 3-3 inneholder regler for når man kan få svar på samisk overfor henholdsvis lokale og regionale offentlige organer i forvaltningsområdet.⁹ Bestemmelsen i samel § 3-3 lyder:

”Den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til svar på samisk. Dette gjelder likevel ikke ved muntlige henvendelser til tjenestemenn som utfører oppdrag utenfor organets kontor.

Den som henvender seg skriftlig på samisk til et regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til skriftlig svar på samisk. Kongen kan i særlige tilfeller gjøre unntak for bestemte regionale offentlige organ.”

Samel § 3-3 er en generell regel om retten til svar på samisk overfor offentlige organer i forvaltningsområdet, mens samel § 3-5 er en spesiell regel, som gir rett til å bli betjent på samisk innenfor forvaltningsområdet overfor helse- og sosialsektoren. Det er retten til å få svar på samisk som er regulert i samel § 3-3, men det forutsettes imidlertid at bestemmelsen også bygger på en rett til å henvende seg til organet på samisk.¹⁰

Ved henvendelser overfor lokale offentlige organer har den som henvender seg på samisk etter samel § 3-3 rett til svar på samisk. Bestemmelsen sier ikke noe om formen på henvendelsen. Leses bestemmelsen i 1. ledd i sammenheng med 2. ledd forstår vi at det er snakk om muntlige og skriftlige henvendelser. Dette har å gjøre med at 2. ledd er begrenset til skriftlige henvendelser. **Ellers uthuling av bestemmelsen.**

I noen tilfeller vil bestemmelsen også dekke tilfeller der vedkommende forvaltningsorgan tar initiativ til henvendelsen. Særlig der en sak allerede er i gang og det er jevnlig kontakt mellom partene vil det være naturlig at også forvaltningsorganet tar initiativet til kontakten, for eksempel for å ha møter. Disse tilfellene vil også omfattes av bestemmelsen i samel § 3-3, selv om det følger av ordlyden at det er den private part som må stå for henvendelsen. Den samme forståelsen av lovbestemmelsen må legges til grunn når forvaltningsorganet har en lovbestemt plikt til å ta kontakt, og den private part ønsker å uttale seg om noe i forbindelse med saken.¹¹

Et unntak er gjort for muntlige henvendelser som rettes mot en tjenestemann i et lokalt offentlig organ som befinner seg på oppdrag utenfor kontorlokalene. Det er

---

⁹ Se ovenfor om definisjonen av lokale og regionale organer

¹⁰ Se kommentarutgaven til Norges Lover om samelovens § 3-3.

¹¹ Ot. prp. nr. 60 s 47.

praktiske hensyn som har fått gjennomslag her. Det er organet og ikke enkeltpersonene som arbeider der som er henvendelsen skal rettes mot.¹²

Henvendelser overfor regionale offentlige organer kan gjøres skriftlig, men ikke muntlig. I de tilfellene hvor vedkommende pasient/klient er innlagt på en regional offentlig helse- eller sosialinstitusjon **som omfattes av forvaltningsområdet** vil disse imidlertid omfattes av bestemmelsen i samel § 3- 5, se nedenfor, og dermed ha rett til å bli betjent på samisk, muntlig.

De aktuelle institusjonene omtales i § 3-3 som lokale og regionale offentlige organer. Et offentlig organ defineres i § 3-1 som ...”ethvert organ for stat eller kommune”. Dette kan omfatte alt fra kommunale, fylkeskommunale og statlige organer. I samel § 3-1 nr. 3 og 4 er det nærmere spesifisert hva som menes med lokalt og regionalt offentlig organ. Bestemmelsen i samel § 3-1 nr 3. og 4. lyder:

3. Med lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet menes ethvert kommunalt, fylkeskommunalt og statlig organ som har en tjenestekrets som omfatter en kommune eller en del av en kommune i forvaltningsområdet for samisk språk.

4. Med regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet menes ethvert fylkeskommunalt og statlig organ som har en tjenestekrets som helt eller delvis omfatter flere av kommunene i forvaltningsområdet for samisk språk, men som likevel ikke er landsomfattende.

De aktuelle organene må ha en tjenestekrets som omfattes av forvaltningsområdet. Dette innebærer at en som bor i Kautokeino kommune som omfattes av forvaltningsområdet kan kreve å få bruke samisk overfor regionale sykehus utenfor forvaltningsområdet, dersom det aktuelle sykehuset har Kautokeino som tjenestekrets. Videre skal det påpekes at landsomfattende organer ikke omfattes i definisjonen av regionalt offentlig organ etter samel § 3-1 nr.4.

Lokale offentlige organer omfatter institusjoner innenfor kommunehelsetjenesten og sosialtjenesten. Dette følger av kommunehelsetjenesteloven (av 19. november 1982 nr. 66, forkortet til kommunehjl) § 1-1 som sier at det er landets kommuner som ...”skal sørge for nødvendig helsehjelp for alle som bor eller midlertidig oppholder seg i kommunen”. Videre har vi sosialtjenesteloven (av 13. desember 1991 nr. 81, forkortet sosialtjl) § 2-1 som sier at ...”kommunen er ansvarlig for å utføre de oppgaver etter loven som ikke er lagt til et statlig organ”. I praksis omfattes allmennlegetjeneste, legevakt, fysioterapi, sykepleie, jordmortjeneste, sykehjem, medisinsk nødmeldetjeneste og transport av behandlingspersonell etter kommunehtl § 1-3, organisering av kommunalt drevet barnevern etter barneverntjenesteloven (av 17.juli 1992 nr 100, forkortet barnevernl) § 5-1 jfr § 2-1, og rusmiddelomsorgen etter sosialtjl § 6-1 jfr 2-1.

Regionale offentlige organer vil i denne sammenheng omfatte helseforetak eid av staten ved regionale helseforetak, etter helsefol § 2, 2. ledd. Dette omfatter sykehus tjenester, medisinske laboratorietjenester og radiologiske tjenester, akuttmedisinsk beredskap, medisinsk nødmeldetjeneste, luftambulansetjeneste og

---

¹² Ot. prp.nr. 60 s 47.

ambulansetjeneste med bil, eventuelt med båt, spesialisert behandling for rusmiddelmisbruk, herunder institusjonsplasser, transport til undersøkelse eller behandling i kommune- og spesialisthelsetjenesten og transport av helsepersonell, se spesialisthelsetjenestelov av 2. juli 1999 nr. 61 § 2-1 a. Det følger videre av lov om psykisk helsevern av 2. juli 1999 nr. 62 § 1-2 at spesialisthelsetjenestens undersøkelse og behandling av mennesker med psykisk lidelse dekkes inn under de regionale offentlige organer. Andre regionale offentlige organer som omfattes vil være barnevernsinstitusjoner som ikke er kommunalt drevet, se barnevernstjenesteloven av 17. juli 1992 nr. 100 § 2-1 jfr § 2-2.

Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren - samel § 3-5

Innledning

Retten til tolking innenfor forvaltningsområdet overfor helse- og sosialsektoren er hjemlet i samel § 3-5. Denne bestemmelsen sier at de som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor visse offentlige helse- og sosialinstitusjoner innenfor forvaltningsområdet skal kunne kreve å bli betjent på samisk.

Bestemmelsen må ses i sammenheng med samel § 3-3 om rett til svar på samisk. Både samel §§ 3-5 og 3-3 gir rett til å bruke det samiske språket ved henvendelser overfor offentlige organer og institusjoner. **Bestemmelsene utfyller hverandre, spesielt med tanke på hvilke rettigheter en pasient/klient har til å bruke det samiske språket muntlig i kontakten med det offentlige.**

Nærmere om innholdet i samel § 3-5

Samel § 3-5 sitt utgangspunkt er at alle innenfor forvaltningsområdet som ønsker det skal ha rett til å bli betjent på samisk overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner, for å ivareta egne interesser. Bestemmelsen i samel § 3-5 lyder:

”Den som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet, har rett til å bli betjent på samisk.”

Det første spørsmålet som kan reises i forhold til samel § 3-5 er om pasienter/klienter kan kreve å bli betjent på sin egen samiske dialekt.

Det står ingenting i lovbestemmelsen om at det med samisk siktes til en bestemt type dialekt. Verken ordet språk eller ordet dialekt er brukt i lovteksten, som kun taler om retten til på visse vilkår ”å bruke samisk”. Det kan også hevdes at det faktum at det ikke står uttrykkelig at dialekter skal omfattes, kan tale imot at dette skal tolkes inn.

Videre spiller praktiske hensyn inn. Forvaltningsområdene i dag omfatter kommuner som for det meste bruker den nordsamiske dialekten, og retten til å bli betjent på den enkelte samiske dialekt må derfor begrenses. En sørsame som flytter til et

forvaltningsområde der det snakkes nordsamisk kan trolig ikke kreve å få en tolk som snakker sin dialekt. Bestemmelsen må forstås slik at det er den samiske dialekten som er mest vanlig i det aktuelle forvaltningsområdet som kan kreves brukt. Dette til tross for at forskjellene mellom dialektene kan være så store at det kan oppstå kommunikasjonsproblemer. I realiteten vil dette trolig ikke skape så store problemer, da vi kan anta at de fleste samisktalende blir noenlunde tilfredsstilt ved at det er den dialekten som snakkes i det aktuelle forvaltningsområdet som legges til grunn.

For det andre kan det reises spørsmål om hva det betyr å bli ... ”*betjent på samisk*”.

Etter en naturlig forståelse av ordlyden ... ”å bli betjent” gir bestemmelsen en rett til kommunikasjonen på samisk mellom tjenesteyteren og den som skal motta tjenesten. I helsevesenet vil dette bety at all informasjon til pasienten skal skje på samisk, muntlig og skriftlig. Alle undersøkelser skal foregå på samisk. I sosialsektoren skal all sakebehandling foregå på samisk.¹³

Det er samhandlingssituasjonen som skal sikres, der den kan være av kortere eller lengre varighet.

Rent praktisk vil det være vanskelig for en institusjon å alltid tilfredsstille kravet om samisktalende personell. I de tilfelle der det er utviklet en tilfredsstillende tolketjeneste vil dette fungere som et bra alternativ for de fleste. Intensjonen med lovbestemmelsen må kunne sies å være et ønske om å anerkjenne det samiske språkets likeverd, og ønsket om å tilrettelegge helse- og sosialtjenester til den samiske befolkningens behov. Med vekt på lovens formål om å verne om det samiske språket samt hensynet til samiske pasienter og klienters språklige og kulturelle behov samt praktiske hensyn vil uttrykket ... ”å bli betjent” måtte tolkes slik at både samisktalende personell og bruk av tolketjeneste omfattes. Det er imidlertid ikke noe som tilsier at pasienten/klienten selv skal kunne velge, slik at det må være opp til forvaltningsorganet å bestemme gjennomføringsmåten. Dersom vedkommende forvaltningsorgan ikke kan tilby samisktalende helsepersonell derimot kan vedkommende pasient/klient kreve bruk av tolk.

Samel § 3-5 sin bruk av ordet *betjent* gjør at denne bestemmelsen fremstår mer omfattende enn samel § 3-3 som bruker uttrykket *å få svar*. Ordet *betjent* henviser til en samhandlingssituasjon, mens retten til å få svar ikke inkluderer en rett til å henvende seg til et offentlig organ på samisk. Som vi så i avsnittet om samel § 3-3 skal imidlertid ikke denne bestemmelsen forstås bokstavelig her. Også når forvaltningen av ulike grunner tar kontakt kan de være forpliktet til å bruke samisk. Særlig er dette aktuelt i for eksempel barnevernssaker, der saken gjerne starter ved at det offentlige får inn en bekymringsmelding.

Videre er det et spørsmål om hva som omfattes av begrepet ... ”*å ivareta egne interesser*”. Et spørsmål i forlengelsen av dette er om andre som handler på vegne av en pasient/klient kan kreve å få bruke samisk overfor helse- og sosialinstitusjoner etter bestemmelsen.¹⁴

---

¹³ NOU 1995:6 s 82

¹⁴ NOU 1995: 6 s 83

For mange samiskspråklige er kontakten med det norske forvaltningsapparatet og bruken av det norske språket fremmed, og dermed mindre egnet til å skape nødvendig forståelse for egen situasjon. Her vil også helse- og sosialrettslige prinsipper kunne spille inn som støtteargumenter for tolkingen, ved at det etter gjeldende helse- og sosiallovgivning kan foreligge plikt for offentlige organer til å bruke samisk for å lette forståelsen i behandlingssituasjonen. Dette kan følge av bestemmelser i for eksempel pasientrettighetsloven av 2. juli 1999 nr. 63 om retten til nødvendig helsehjelp, undersøkelse ved sykdom, informasjon, kompensasjon og retten til taushetsplikt. Særlig retten til informasjon etter pasientrhl § 3-2 og kravet til at informasjonen skal være tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger spiller her inn.

Det følger av formuleringen i bestemmelsen at det er pasienten/klienten selv som må avgjøre hva som er i vedkommendes interesse, det vil si hvilke behov som eksisterer og hvordan disse best kan oppfylles. Retten til å bruke det samiske språket vil for mange lette kommunikasjonen med det aktuelle helse- og sosialarbeiderpersonalet. Det skal da være tilstrekkelig at vedkommende ber om at samtalen føres på samisk, eller at det skaffes til veie tolk.

Når det gjelder en persons rett til *på vegne av noen* å bruke samisk i kontakten med de aktuelle helse- og sosialinstitusjonene er dette i utgangspunktet ikke omfattet av bestemmelsen. Andre enn pasienten/klienten selv må bruke det språket organet velger, men mindre det dreier seg om rettigheter etter bestemmelsene i samel § 3-3.¹⁵

Det kan imidlertid diskuteres om det ikke må foretas en tolking som går utenfor den rent språklige forståelsen av lovteksten. I visse situasjoner kan det være rimelig å godta at også andre enn vedkommende pasient/klient skal ha rett til å bruke samisk. Særlig foreldre eller verger som opptrer for små barn vil kunne ha et behov og et ønske om nettopp det, men også pårørende overfor voksne med psykisk utviklingshemming eller en sinnslidelse vil ofte ha et slikt behov, da de det gjelder ofte har samme språkbakgrunn.¹⁶ Videre vil pasientrettighetslovens bestemmelser om pårørendes rett til informasjon i pasientrethl § 3-3 og 3-5 spille inn for tolkingen, der det står at det ved informasjon til de pårørende skal tas hensyn til nettopp mottakerens kultur- og språkbakgrunn. Det må derfor være rimelig å forstå bestemmelsen i samel § 3-5 slik at den ikke begrenser seg til bare pasientens/klientens egne interesser, men at den i visse tilfeller også omfatter de som handler på vegne av noen.

Til sist vil det være et spørsmål om *hvilke offentlige institusjoner* som omfattes. Det må avklares hva som menes med lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner. I tillegg taler overskriften i samel § 3- 5 om helse- og sosialsektoren, og ikke helse- og sosialinstitusjoner.

Det sies lite i forarbeidene om hva som er ment med bruken av institusjonsbegrepet. Videre er ikke helse- og sosialinstitusjoner definert noe sted i lovteksten.

En vanlig forståelse av ”helse- og sosialinstitusjon” vil normalt være at dette dreier seg om steder der man oppholder seg for kortere eller lengre tid hele eller deler av et døgn. Typisk vil dette gjelde for somatiske og psykiatriske sykehus, sykehjem,

---

¹⁵ Se nedenfor

¹⁶ NOU 1995: 6 s 83.

barnehjem og avrusingsklinikker. Om bare disse institusjonene omfattes av bestemmelsen vil mange offentlige organer for helse- og sosialtjenester falle utenfor, som for eksempel kommunale og regionale helsetjenester som ikke er basert på døgnopphold og saksbehandlingen i sosial- og barneverntjenesten. I tillegg vil nasjonale institusjoner som for eksempel Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri falle utenfor ordlyden.¹⁷

Denne forståelsen av ordlyden vil føre til at de som omfattes av bestemmelsen fordi de er på en institusjon får en bedre rett enn de i utgangspunktet skulle ha hatt etter samel § 3-3. Samel § 3-3 gir kun en rett til å henvende seg på samisk, skriftlig, til regionale offentlige organer, men samel § 3-5 sin bruk av begrepet "institusjon" gjør at de som er innlagt på regionale institusjoner får rett til å bruke samisk både skriftlig og muntlig i alle deler av behandlingsopplegget.

Denne forskjellebehandlingen samsvarer heller dårlig med intensjonen bak lovbestemmelsen. Sammen med lovens formål om å sikre god forståelse og et fornuftig behandlingsopplegg fører dette til at vi ikke kan tolke samel § 3-5 bokstavelig når den snakker om institusjoner. Retten til å bli betjent på samisk skal derfor gjelde for alle som oppsøker helse- og sosialtjenester i forvaltningsområdet.¹⁸

Håndhevelse

Norsk rett: I forvaltningen

For det tilfelle at en samisktalendes rettigheter til å bruke det samiske språket overfor helse- og sosialinstitusjoner ikke er oppfylt, vil forvaltningslovens bestemmelser om klage kunne komme inn. Nedenfor vil det bli en gjennomgang av noen sentrale vilkår som må være oppfylt for at man skal kunne benytte seg av adgangen til å påklage en avgjørelse, for eksempel en avgjørelse om retten til bruk av tolk, overfor enkelte utvalgte helse- og sosialinstitusjoner.

Det er bare enkeltvedtak som kan påklages til et overordnet forvaltningsorgan, jfr fvl § 28.

Et *vedtak* er etter forvaltningsloven av 10.februar 1967 (fvl) § 2 bokstav a en avgjørelse som "...treffes under utøving av offentlig myndighet og som generelt eller konkret er bestemmende for rettigheter eller plikter til private personer." Utøving av offentlig myndighet innebærer at vedtaket må være et resultat av forvaltningens myndighetsutøvelse, i motsetning til når myndighetene opptrer som for eksempel næringsutøvere.¹⁹ Et vedtak som ikke er et enkeltvedtak er en forskrift.

Kravet til *enkeltvedtak* er oppfylt om vedtaket gjelder "...rettigheter og plikter til en eller flere bestemte personer, fvl § 2,1.ledd bokstav b. At det må gjelde rettigheter og plikter innebærer for eksempel at vedkommende har krevd en bestemt ytelse, og at myndighetene på visse vilkår har en plikt til å innfri kravet. Med rettigheter og plikter

---

¹⁷ NOU 1995:6 s 82

¹⁸ NOU 1995:6 s 82

¹⁹ Alminnelig forvaltningsrett, 2002. Hans Petter Graver s 360.

menes forhold som har betydning for handlefriheten, som påbud, forbud, fritakelser og tillatelser.²⁰ Retten til tolking gjelder ikke ubetinget, men der vilkårene i samel § 3-5 er oppfylt har myndighetene en plikt til å innvilge bruk av tolk.

Videre er det et krav etter forvaltningsloven at avgjørelsen er truffet av et *forvaltningsorgan for stat eller kommune*, jfr fvl § 1. Denne utredningen tar for seg språkrettigheter overfor ulike helse- og sosialinstitusjoner, der mange institusjoner vil være omfattet. Dette har å gjøre med at det er en offentlig oppgave å tilby helse- og sosialtjenester. Imidlertid omfattes også private rettssubjekt som forvaltningsorgan, i de tilfeller der organet avgjør saker ved enkeltvedtak eller forskrift. Om en institusjon er et forvaltningsorgan for stat eller kommune må avgjøres konkret for den enkelte institusjon. Her skal helseforetakenes og kommunehelsetjenestens forhold til forvaltningsloven kommenteres.

- Helseforetakene har ansvaret for blant annet spesialisttjenestene, og har til formål å yte gode og likeverdige spesialisthelsetjenester til alle. I lov om helseforetak av 15.juni 2001 nr. 93 i § 5, 1. ledd står det uttrykkelig at forvaltningsloven skal gjelde for helseforetakenes virksomhet.²¹ Spørsmålet blir derfor om helseforetakene er et forvaltningsorgan for stat eller kommune. I helseforetaklovens § 3 fremgår det at eier av helseforetakene er staten. Helseforetakene er derfor forvaltningsorgan i forvaltningslovens forstand.²²

- Kommunehelsetjenesten organiserer nødvendig helsetjeneste for alle som oppholder seg i kommunen. Retten til nødvendig helsehjelp er regulert i lov om helsetjenesten i kommunene av 19. november 1982 nr 66 (kommunehtl) § 2-1.²³ I utgangspunktet tilfredsstiller kommunehelsetjenesten kravet til forvaltningsorgan i fvl § 1, men det følger av kommunehtl § 2-1 at forvaltningslovens regler ikke gjelder for vedtak om nødvendig helsehjelp. Dette betyr imidlertid ikke at et vedtak om nødvendig helsehjelp ikke kan påklages. § 2-4 sier at den som søker helsehjelp kan påklage avgjørelsen til det organ kommunestyret bestemmer. Dersom klagen avvises eller ikke fører frem kan det klages videre til Helsetilsynet i fylket. Klagefristen er tre uker, og forvaltningslovens regler om klage gjelder også her, § 2-4, 3. ledd. Det innebærer at forvaltningslovens bestemmelser i § 28- 34 om når klagen må være fremsatt, oversetting av klagefristen, klagens adressat, form og innhold og klageinstansens kompetanse skal gjelde tilsvarende.

Videre er det et vilkår for å kunne påklage et enkeltvedtak at den som klager er *part* eller har rettslig klageinteresse, fvl § 28, 1. ledd. En part er den som avgjørelsen retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder, fvl § 2, 1. ledd bokstav e. Rettslig klageinteresse tilkommer den eller de som er indirekte berørt av enkeltvedtaket. For eksempel kan en organisasjon som har som formål å styrke og bevare det samiske språket kunne tenkes å ha en rettslig klageinteresse over et vedtak som nekter en person bruken av tolk overfor en helseinstitusjon.

---

²⁰ Alminnelig forvaltningsrett s 357.

²¹ Helseforetakene har ansvaret for spesialisthelsetjenesten, helseforetakl § 1.

²² Departementet er klageinstans ved enkeltvedtak når det ikke er fastsatt særskilt klageinstans i lov eller ved forskrift, helsefl § 5. Klagen skal allikevel fremsettes for det forvaltningsorgan som fattet vedtaket.

²³ Se s for eksempler på hva som omfattes av kommunehelsetjenesten.

Klagefristen er tre uker fra underretningen om vedtaket, fvl § 29. Klagen skal videre fremsettes for forvaltningsorganet som har truffet vedtaket, nevne vedtaket det klages over og gi uttrykk for hvilken endring som kreves. Klagen må underskrives, og bør også inneholde noen grunner for hvorfor det klages. Forvaltningsorganet som har fattet vedtaket kan oppheve eller endre vedtaket dersom de finner klagen begrunnet, fvl § 33, 2.ledd, eller sende klagen videre til klageinstansen.

Til sist en kort bemerkning om forvaltningens omgjøringskompetanse. Et forvaltningsorgan kan av eget tiltak og på visse vilkår omgjøre et vedtak uten at noen har påklaget det, fvl § 35. At omgjøringsadgangen skjer etter eget tiltak er derimot ingen hindring for at private tar kontakt og gjør forvaltningsorganet oppmerksom på forhold som kan tilsi en omgjøring. Vilkårene for forvaltningens omgjøringsadgang skal imidlertid ikke kommenteres nærmere her.

Norsk rett: Ved domstolene

Klage over forvaltningsvedtak: Generelle regler

Ved brudd på norske lovbestemmelser kan individer eller grupper av individer på visse vilkår anlegge sak for domstolene.²⁴ En domsavgjørelse kan på visse vilkår ankes, og får rettskraft når ankemulighetene ikke lenger er tilstede. Dermed kan en domsavgjørelse risikere å bli rettskraftig først etter behandling i Høyesterett, som dømmer i siste instans.²⁵

I forhold til språkrettighetene nedfelt i sameloven vil det ved brudd på reglene kunne være aktuelt å gå til sivilt søksmål. Det vil blant annet si at et enkeltindivid eller en gruppe individer kan få prøvd om et forvaltningsvedtak er i strid med samelovens bestemmelser. Typisk vil det kunne hevdes at det foreligger en feil ved saksbehandlingen eller lovtolkningen. For eksempel kan saksøkeren hevde at myndighetene har forbrutt seg mot plikten til å innvilge tolketjeneste under et legebesøk. En forutsetning for å gå til domstolene med et forvaltningsvedtak kan være at alle klagemuligheter i forvaltningen er brukt opp, se tvml § 437, men det er det opp til forvaltningsorganet i det enkelte tilfelle å bestemme.

Det er tvml § 54 om fastsettelsesdom som kommer til anvendelse ved anleggelse av et sivilt søksmål med påstand om at et forvaltningsvedtak er ugyldig. Det må etter bestemmelsen foreligge *rettslig interesse* og det må dreie seg om et *rettsforhold eller en rettighet*.

Kravet om rettslig interesse innebærer at saken må reises av rette vedkommende og mot rette vedkommende. Det dreier seg i realiteten om at de involverte har tilstrekkelig tilknytning til det forhold det strides om, kalt søksmålgjenstanden. Videre må det foreligge rettsuvisshet og et reelt behov hos partene for avklaring. At gjenstanden for tvisten må kunne gå under betegnelsen rettsforhold eller rettighet innebærer at gjenstanden for søksmål må springe ut av et rettslig forhold, i motsetning til ikke- rettslige forhold som etikk og moral. Det blir ofte lagt til grunn at den som

---

²⁴ Tvistemålsloven av 13. august 1915 nr. 6 stiller blant annet krav om rettslig interesse for saksøker i sivile saker.

²⁵ Grunnloven av 17. mai 1814 § 88

har rettslig klageinteresse etter forvaltningslovens bestemmelser også har søksmålskompetanse etter tvistemålsloven.

Et brudd på internasjonale forpliktelser som SP art 27 eller bestemmelsene i ILO 169 kan også påberopes for nasjonale domstoler. Det er tvml § 54 som gir rett til å kreve fastsettelsesdom for at noe er i strid med en gjennomført konvensjonsforpliktelse. Både innholdet av nasjonale lovregler og en vurdering av hvilke rettigheter en konvensjon gir kan prøves av domstolen. Dette følger blant annet av tvml § 36 som sier at loven skal gjelde med de begrensninger som følger av folkeretten. Denne bestemmelsen innebærer at domstolen skal følge folkeretten også der det ikke eksisterer tilsvarende norske bestemmelser.²⁶

Erstatning etter pasientskadeloven

Pasientskl § 2 jfr § 1.

Regionalt

Brudd på bestemmelser i den *Europeiske konvensjonen for beskyttelse av menneskerettigheter og fundamentale friheter av 4.11 1950 (EMK)* kan påklages til den Europeiske menneskerettighetsdomstolen (domstolen). Domstolen er gjennom protokoll nr. 11 av 11. mai 1994 nr. 1 blitt permanent og obligatorisk for statene i saker som gjelder brudd på bestemmelsene i EMK. Domstolen behandler både individklager og statsklager, men det forutsettes at alle nasjonale klagemuligheter er oppbrukt og at klagen fremsettes seks måneder etter at saken ble endelig avgjort, art 35 nr.1²⁷

Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter fra 1995 har et tilsyn basert på statsrapportering under kontroll av Europarådets ministerkomité, jfr art 15 flg. Statsrapporteringen kan lede til kritikk og krav om oppfølging fra Ministerkomitéen, men er ikke juridisk forpliktende.²⁸ Til hjelp har den en rådgivende komité bestående av eksperter i minoritetsspørsmål. Statene sender rapporter hvert femte år eller når Ministerkomitéen ber om det.

I forhold til *Europarådets pakt om regions- eller minoritetsspråk* fra 1992 er det utviklet et tilsvarende system. Det finner sted rapportering hvert tredje år til Generalsekretæren i Europarådet som ved hjelp av en ekspertkomité får utarbeidet en rapport med anbefalinger om statenes oppfølging, art 15 flg.

Globalt

Ved manglende eller feilaktig håndhevelse av *SP art 27* kan brudd på konvensjonen klages inn for FNs menneskerettighetskomité (MRK). MRK har som oppgave å

---

²⁶ Rettergang 1. Sivil- og straffeprosess, 1999, s 68. Jo Hov

²⁷ Ikke krav til at saken er klaget inn for Sivilombudsmannen

²⁸ Europarådets statutter art 15 og 20.

overvåke statenes gjennomføring av forpliktelser etter konvensjonen. Komiteen tar for seg rapportbehandling, individuell klagebehandling og mellomstatlig klagebehandling. Den individuelle klagebehandlingen forutsetter inkorporering av SPs første valgfrie tilleggsprotokoll, som Norge har sluttet seg til gjennom menneskerettighetsloven av 1999. Ved individuell klagebehandling redegjør komiteén for sitt syn, og uttalelsene blir ofte respektert på tross av at de ikke er juridisk bindende. Som hovedregel må imidlertid de nasjonale rettsmidlene være oppbrukt for at sak skal kunne anlegges for MRK., art 5(2) (b) i tilleggsprotokoll nr. 1, 16.12 1966.

Det er videre etablert et rapport- og klagesystem for håndhevelsen av ILO 169. Det skal etter konvensjonens art 22 rapporteres til ILO årlig, men i praksis skjer dette ved konkrete henvendelser. Rapportene blir gjennomgått av en ekspertkomité som siden avgir en innstilling til Den internasjonale arbeidskonferanses kontrollkomité. Brudd på en konvensjonsbestemmelse kan føre til at saken tas opp på Den internasjonale arbeidskonferanse, ILOs høyeste organ. Det er bare en medlemsstat eller en arbeidsgiver- eller arbeidstakerorganisasjon som kan påklage et brudd på konvensjonen. Dette er en svakhet ved systemet. Urfolk er dermed avhengig av at andre kan føre saker for seg. En mulighet er å rette en henvendelse til ILO slik at ILO selv kan ta opp saken.

Ansvarsfordelingen; det økonomiske og det praktiske ansvaret

De ekstra utgiftene som språkrettighetene medfører ble det forutsatt at departementet skulle dekke gjennom særbevilgninger til de berørte organer som har plikter etter loven.²⁹ De organer som ligger utenfor Finnmark fylkeskommune, men som har ansvar for pasienter fra kommuner i forvaltningsområdet har et selvstendig ansvar etter sameloven, og bør få særskilt kompensasjon for det.

---

²⁹ NOU 1995: 6 s 85

Litteratur

Bøker:

- Internasjonale menneskerettigheter. Torkel Opsahl
- Menneskerettigheter. Erik Møse
- Rettergang III, Sivilprosess, 2000, kap 7. Jo Hov
- Rettergang 1. Sivil- og straffeprosess, 1999, s 68. Jo Hov
- Alminnelig forvaltningsrett, 2002. Hans Petter Graver

Offentlige utredninger:

- NOU 1995: 6. Plan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkning
- Ot. prp. nr. 60 (1989-90)
- St.meld. nr. 55 (2000-2001) kap 7 og 8
-

Lover

- Grunnloven
- Tvistemålsloven
- Menneskerettighetsloven
- Forvaltningsloven
- Helseforetaksloven
- Kommunehelsetjenesteloven
- Pasientrettighetsloven

Internasjonale forpliktelser

- ILO konvensjon nr. 169 om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater
- FN konvensjon om sivile og politiske rettigheter, art 27
- Europarådets pakt for regions- og minoritetsspråk
- Europeisk rammekonvensjon til vern om nasjonale minoriteter
- Europarådets statutter